

remtett világának labirintusán, hanem közvetlenül szól, útközben viszont kiderül, hogy a (szépirói) megszólalás mégsem viseli el a direktségnek azt a fokát, ami a szónoklat, a beszéd jellemzője. Nem viseli el, mert a mondandó okán nem is viselheti, lévén, hogy ami próza formában mondható, az sohasem lehet egészen egyértelmű. Nem lehet egyértelműen átgondolni azt a két végletet sem, amely a szomorúságra, a lázadásra s a tulajdonra vonatkozó gondolatokat, élményeket és tapasztalatokat illeti.

„Az a lépésrend foglalkoztat, mellyel ki lehet hátrálni a világból!” – írja Krasznahorkai. Maga a kötet egésze azonban arról tanúskodik, hogy ez a lépésrend mégsem egyértelműen azonos a hátrálással, visszakozással, búcsúzással, ez mindig egyidejűleg oda- és elfelé bonyolódik, mert nem állapotot fejez ki, hanem a maga eleven eldönthetetlenségével zajló folyamatot. Oldások és kötések csapdája fogalmazódik meg Krasznahorkai e kötetében. S pontosan nyomon követhető az ezt szolgáló „táncrend”. A csapda tehát ezúttal az olvasóra is kiterjed, merthogy közel sem csak a világból való kihátrálás lépésrendjéről van itt szó, hanem ugyanilyen fokon a bennmaradás esélyeiről is. Arról, hogy bennmaradni mégis, amikor a látótávolságot újra meg újra elborítja a közönségessegek és hazugságok köde, az előlötti mézédés fájdalom, melyet az a fölismerés kísért, hogy nincs semmink, s nem is volt soha.

Az olvasóra is kiterjedő csapdáról van szó mindenképp. Erről győz meg a példabeszéd értékű zárórész az Okinavai Guvatnak elnevezett különös madárról. Az Okinavai Guvatnak sikerült elérnie a kivonulást, mely nem folyamat, hanem állapot. Sikerült ugyanis évezredekben keresztül megtartania (abszolúte) rejtőzködő életmódját. Am ez a bizonyos Okinavai Guvat, a szónok megítélése szerint, nem más, mint madár a röpte nélkül. Óhatatlan figyelmeztetésül arra, hogy teljes kihátrálás esetén az ember sem lehet többé más, mint ember: a (lelki-szellemi) röpte nélkül.

Hogy miért Thészeus-általános? Valóban talány. S valóban csak a labirintusbeli Thészeusra lehet asszociálni. Labirintusban lenni ugyanis sohasem eleve az eltévedést jelenti, hanem útközben létet, a lényeg megtalálásának talán naiv, de önmegtartó hite folytán: a keresés folyamatát. Egy világot összefoglaló értelem felé vezető utat. Minden kor oda- és elfelé, ahogy már a keresés lépéseinek autentikus lépésrendje diktálhatja.

JUHÁSZ Erzsébet

„A NŐ FEDŐ A LÉT KÉPTELENSÉGÉN”, AVAGY EGY MOMIREGÉNY MARGÓJÁRA

Csaplár Vilmos: *Momi lába*. Budapest, Szalon Könyvkiadó, 1993

Furcsa, specifikus gesztus ez a mű. Érdekes, izgalmas, mint minden férfi–nő viszony körül bonyolódó alkotás, mégis más. Csaplárt az elbeszélő és a nő kapcsolata, e kapcsolat alakulása, hullámváza, fokozódása érdekli. Kétszereplős szerelmes regényében a cselekmény helyszíne, a társadalmi háttér csak odavetett megjegyzések, utalások formájában villan föl, s kizárólag negatívumaiban érdekes, hisz az általa kiváltott elégedetlenség tereli a hőst a nő felé.

Határozatlan hely- és időjelzéssel indít: „Akkoriban semmi sem volt világszínvonalú Magyarországon, csak a nők.” Az ún. „világszínvonal-érzés” menekíti meg a hőst a jelen tisztátalanságától, így elfelejtheti, mikor és hol él. A szépség, a szép nők s a szép női testrészek élvezete, mint afféle narkotikum, minden más dimenziót elhomályosít, háttérbe

szorít. „Szemétnek akkoriban a hatvanas éveket neveztem. A kort, amelyet szerelemmel próbáltam megtisztítani.”

Az elbeszélő igen szentív, a világgal szinte azonosuló egyéniség. Valamiféle folytonos nyugtalanság, kíváncsiság tartja folytonos mozgásban: „... bennem örökké tart valamilyen zúdulás, és nemcsak visszafelé, hanem előre is. És nemcsak előre, hanem oldalra, fölfelé és lefelé is . . . Több úton járok egyszerre . . .” Sajátos szabadsága és életkutatása rövid életű. A részletek halmazából egy jelentéktelennek tűnő mozzanat, amely első pillantásra a többtől alig különbözik, ejti rabul, ezzel kezdődik a történet. „Momikának is arca került be először a körforgásomba, a körzúdulásomba. Lebegett valamilyen táncolók között, és a történet, amely soha nem kezdődik, azzal kezdődött, hogy elkezdtem ezt az arcot bámulni. Nem bámultam, hanem csak egy pillanatra ránéztem, és azután hiába forgattam a fejemet, az az arc *ott volt*.” Monika, becenevén Momika átlagos nőként, epizódként lép e történetbe, hogy végül egyénisége, jelenléte lassan behálózza a teret, minden kis részbe beférkőzzék.

A homályos, kora hajnali szobában lezajló szeretkezések ágyán trónol Momi, az ápolat, jó testű nő (akinek azért „a többije is világszínvonalú”). Nem olyan átlagos lény, amint azt első előfordulásai sejtteni engedik, mert több, számtalan megjelenési formája van. A különféle szobákban ugyanis egy ülömomi él, egy szobamomi, aki a teljes nyugalom és állandóság szobra, amint némán és mozdulatlanul fehérlik, télenül szétvetve formás lábait. A környezetváltás, a tengerpart egy merőben másféle momit hív életre, egy sokkal hatalmasabbat, elemibbet. Fehér ruhájában („amit ha ruhaként emlegetek, csak magamat okolhatom, a szegényes fantáziámat. Puha zsugorított, vékony anyagból varratta a talányos korszellem hatására. Se nyaka, se ujsa, se dereka, se határozott végződése nem volt, csimbókokban tekeregtek a szálak a rojtos alján . . .”) szinte izzott a nyugtalan, szinte folyton háborgó tenger viharossá feketedő ege alatt. Csak semmi azúrkék, hiszen az nem illene „lábörjögéséhez”, folytonos mozgásához. A tengermomi, a szél-, a combmomi idéz meg ősi ösztönöket, az idomtalan ósnyát, kinek ereje világföntartó. „Momi olyan gyorsan nyargalt, mint egy látomás. A fehér ruhája elég rövid volt, és a szőrnyű nagy lépteitől fölcúszott. Láthatóvá váltak az óriási combjai. Megnőttek a combjai a tengernél. Lóbarna színűre változtak . . . Semmi sem létezett számára, csak az, hogy ő megy . . . ezt az őslényt még sose láttam . . .” A combmomi száguldásába lehet csak kapaszkodni, lihegve rohanni utána, mert a jelen körvonalai, értelme és perspektívája egyértelműen pusztító és egyhangú: „A felszín zakatol totális alföldön. Annnyira sík a sík, hogy nincs föld. Vicinális halad egy utassal, vagy eggyel sem. Az az egy utas én vagyok. A kiábrándító jármű is én vagyok. Valahonnan jön valami, mint egy vonat. Mindenesetre mozgás. A jelen: vasútállomás két hársfával, sárga épülettel, ahol nem biztos, hogy érdemes megállni.” Ebből ragadja ki az elbeszélőt a combmomi cápamomivá változó agresszív, ragadozó szerelme, szeretkezése. A nő lénye ekkor már kezd elhatalmasodni, minden helyet és gondolatot magának követel, minden folyamatot, zúdulást leállít, szinte gúzsba köt. Már egészen belül van, előbb azonban világméretűvé, kozmikusná nővi ki magát, s nemcsak hogy minden lányból ő néz az elbeszélőre, de a tér és az idő momentumait is ő jelenti. „Ha rálelek a nagy összevisszaságban egy dátumra, hogy például 1968. ennyiedik hón ennyiedike, akkor is mit nyertem? Gyorsan kiszámolom, hogy hány éves voltam éppen akkor? Aztán körbebarikádozom az életkoromat olyan nagyjelentőségű tényekkel, hogy *hányadik szigorlatom*, meg *hogyan milyen csapatok mennyivel ezeltől vagy mennyivel ez után vonultak be* Csehszlovákiába, esetleg szélesebben, leleményesen összekaparok még egyet s mást. És? A lényeg akkor is: momi idő . . . (. . .) Összefolyt köröskörül a víz meg az ugyanolyan színű ég, miközben ő a zokniját mosta. Egyszerre állt a földön (vizben) és az égben. Belehajolt az ég aljába. Megpillantottam őt az égi-földi

anyagban.” És Momi ósanyasága mellett akár egy egyszerű, szimpla anya is lehetne, ha egy kérdezetlen abortusszal nem venné elejét mindennek. Ebbe rokkan bele a kapcsolat. Nem szakad ugyan meg, sőt bizonyos formában még szorosabbá válik, szorosabbá és vadabbá, már-már kórossá, hiszen szeretkezéseik céltalan nyargalássá válnak. Kiapadhatatlan gyakorisággal kívánják meg egymást, rendkívüli, szokatlan helyeken, szadista neki-buzdulásokkal. Momi „karmokat”, marhavér színűre festett körmöket növeszt, mintha védekezni akarna, közben lassan és észrevétlenül „átfolyik” az elbeszélő tudatába, s az elindul a Momivá válás útján. Történik ugyan néhány elkeseredett szabadulási kísérlet, de „Momi minden más nőt eltakart”. Az elbeszélő lassan átítatódik momival, a momiság eszméjével, s a tóparti táj nyugalmaival kezdi szemlélni a konkrét nőt, Monikát, akit most ő ural, s aki már nemigen érdekes, csak Momi . . .

Ez lenne a vége? Nem, nincs vége, csak éppen pillanatnyilag elfogyott a festék és a papír, s ha folytatódna a történet, az elhatalmasodott momiság variálódhatna csak tovább . . .

CSAPÓ Julianna

ÉVSZAKOK

Mózes Attila: *A vénasszonyok nyara*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1991

Évszaktól évszakig nyúló történet *A vénasszonyok nyara*. Az év lassan megfordul tenyelye körül: beköszönt a tél, elmúlik a tavasz és a nyár, megjön az ősz. S amíg a körforogás az új télhez érkezik, a történet véget ér.

Időtlen időben, meghatározhatatlan térben játszódik mindez, olyannyira, hogy nem tudjuk eldönteni, álomszerű valóság vagy valóságyszerű álom-e, amit olvasunk.

A regény magva a vénasszonyok nyarában megfogant különös szerelem, amely egy év alatt észrevétlenül átformálja mind Góth, mind pedig az asszony életét. Az Iroda, ahol megismerik egymást, az otthon, a kocsmák, az utca és a város, az összes hely, ahol csak megfordulnak, mind csupán háttér, a fókuszban Góth lelkivilága, s őrajta keresztül az asszony küzdelme áll. Kettőjük személyiségének megrajzolása, a lélek egy-egy apróbb „mozdulatának” érzékeltetése, s a fejlődés árnyalt leírása azt bizonyítja, hogy az író a főszereplők megközelítési módjául a pszichológiára épülő analízist választotta. A mellékszereplők, alakjait megvizsgálva szembetűnő, hogy kevésbé megformáltak, egyértelműen mellékfigurák, akik ugyan elválaszthatatlanul hozzátartoznak Góth életéhez, de csupán nézői az eseményeknek, akárcsak az olvasó. Egy-két közbeeső jelenet azonban mégis a mellékszereplőké, ezek a jelenetek rendszerint vidámságot, humort visznek a különben kissé inkább melankolikus történetbe, s emellett késleltetik is annak menetét.

Mi ennek a szerelemnek a különlegessége? A „krisztusi kor” lázában égő Góth elfogadja az idősödő nő szerelmét. Élvezi a hatalmát a nő fölött, hízlel neki a titkárnő vonzalma. Ugyanakkor a helyzet szokatlansága is vonzza. „Szerelmes belém az édesanyám!” – mondja a Könyvszerkesztőnek, de az asszonnyal szemben egyelőre hideg és fölényes:

„ – Cs-csaknem . . . csaknem ötvenéves öregasszony vagyok . . .

(Curriculum vitae indul! – gondolta Góth.)

– Kétanyáni gyermekem, unokáim vannak . . .

(Családi mellékkörülmények!)

– Harminc év nyugodt, boldog házasság a hátam mögött . . .

(Azt hosszabb-rövidebb ideig mindenki így gondolja!)